OLIY TA’LIMDA SIFAT TIZIMINI BOSHQARISH MASALALARI

Ibroximjonov Raxmatillo Lutfillo o‘g‘li
raxmatilloibroximjonov310@gmail.com
Andijon Davlat Texnika Instituti Iqtisodiyot va Boshqaruv fakulteti
Menejment yo‘nalishi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishning dolzarb masalalari, zamonaviy yondashuvlari hamda ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan mexanizmlar tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifati monitoringi, professor-o‘qituvchilar salohiyati, xalqaro tajribalar, kredit-modul tizimi, raqamlashtirish jarayonlari va ichki nazorat tizimining o‘rni yoritiladi. Maqolada sifat tizimini boshqarishda uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ham bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: oliy ta’lim, sifat tizimi, ta’lim sifati, boshqaruv, kredit-modul tizimi, monitoring, innovatsiya, raqamli ta’lim, xalqaro tajriba, akkreditatsiya.

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida oliy ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Har qanday davlatning iqtisodiy qudrati, ilmiy salohiyati va ijtimoiy barqarorligi ko‘p jihatdan ta’lim tizimining rivojlanganlik darajasiga bog‘liqdir. Ayniqsa, globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, zamonaviy texnologiyalarning tez sur’atlarda rivojlanishi hamda xalqaro mehnat bozorida raqobatning kuchayishi oliy ta’lim tizimiga bo‘lgan talabni yanada oshirmoqda. Shu sababli dunyoning aksariyat davlatlarida oliy ta’lim sifatini boshqarish masalalari strategik yo‘nalish sifatida qaralmoqda [1].O‘zbekiston Respublikasida ham mustaqillik yillaridan boshlab ta’lim tizimini rivojlantirish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish hamda sifat ko‘rsatkichlarini oshirishga alohida e’tibor qaratib kelinmoqda. Ayniqsa, keyingi yillarda mamlakatimizda oliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yangi universitetlar tashkil etish, xorijiy oliy ta’lim muassasalari filiallarini ochish va kredit-modul tizimini joriy etish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Ta’lim sifatini oshirmasdan turib, jamiyat taraqqiyotiga erishib bo‘lmaydi” [2]. Mazkur fikr oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishning naqadar muhim ekanligini ko‘rsatadi.

Ta’lim sifati tushunchasi bugungi kunda nafaqat nazariy bilim berish, balki amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash bilan ham bevosita bog‘liqdir. Zamonaviy oliy ta’lim tizimi talabalardan faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishni emas, balki muammolarni mustaqil hal qilish, tahliliy fikrlash va yangi g‘oyalarni ilgari surishni ham talab qilmoqda [3]. Shu bois ta’lim sifatini boshqarish jarayoni murakkab va ko‘p bosqichli tizim hisoblanadi.Oliy ta’limda sifatni boshqarish deganda ta’lim jarayonining barcha bosqichlarini rejalashtirish, nazorat qilish, baholash va takomillashtirishga qaratilgan faoliyat tushuniladi. Bu jarayonda professor-o‘qituvchilarning malakasi, o‘quv dasturlarining zamonaviyligi, moddiy-texnik baza, talabalar bilimini baholash tizimi hamda ilmiy tadqiqot faoliyati muhim o‘rin tutadi [4]. Sifatli ta’lim tizimi esa o‘z navbatida malakali kadrlarni tayyorlash, iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirish va mamlakatning xalqaro nufuzini oshirishga xizmat qiladi.

So‘nggi yillarda dunyo mamlakatlari tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, oliy ta’lim sifati davlatning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Xususan, AQSH, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlarda oliy ta’lim tizimining samarali boshqarilishi natijasida ilm-fan va innovatsiyalar yuqori darajada rivojlangan [5]. Mazkur davlatlarda ta’lim sifati maxsus akkreditatsiya tizimlari, reyting ko‘rsatkichlari va monitoring mexanizmlari orqali nazorat qilinadi. Bu esa oliy ta’lim muassasalarini doimiy ravishda rivojlanishga undaydi.O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ham xalqaro tajribalarni o‘rganish va amaliyotga joriy etish ishlari keng olib borilmoqda. Jumladan, Boloniya jarayonining ayrim elementlari, kredit-modul tizimi hamda xalqaro akkreditatsiya mezonlari bosqichma-bosqich tatbiq etilmoqda [6]. Bu esa talabalar uchun xalqaro akademik mobillik imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, ta’lim sifatini oshirishga ham xizmat qilmoqda.Ta’lim sifatini boshqarishda raqamli texnologiyalar ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron ta’lim platformalari, masofaviy ta’lim tizimlari, virtual laboratoriyalar va sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi o‘quv jarayonining samaradorligini oshirmoqda [7]. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy ta’lim tizimining keng qo‘llanilishi oliy ta’lim tizimida raqamlashtirishning naqadar muhim ekanligini yana bir bor isbotladi.

Biroq oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim oliy ta’lim muassasalarida moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, professor-o‘qituvchilar malakasining zamonaviy talablar darajasida emasligi, korrupsion holatlar hamda ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarning yetarli darajada qo‘llanilmayotgani ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda [8]. Shu sababli mavjud muammolarni ilmiy va amaliy jihatdan o‘rganish hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha samarali mexanizmlarni ishlab chiqish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.Shuningdek, ta’lim sifatini boshqarishda monitoring va nazorat tizimining samarali tashkil etilishi ham alohida ahamiyatga ega. Monitoring orqali ta’lim jarayonidagi kamchiliklar aniqlanadi, natijalar tahlil qilinadi va kelgusidagi rivojlanish strategiyalari belgilanadi [9]. Bu esa oliy ta’lim muassasalarining xalqaro standartlarga mos faoliyat yuritishiga yordam beradi.Mazkur maqolada oliy ta’limda sifat tizimini boshqarishning nazariy va amaliy jihatlari, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy boshqaruv mexanizmlari, xalqaro tajribalar va innovatsion yondashuvlarning ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni yoritib beriladi.

Materiallar va metodlar

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida oliy ta’limda sifat tizimini boshqarish masalalariga oid ilmiy, nazariy va amaliy manbalar tahlil qilindi. Tadqiqot davomida O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari, oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari hamda xalqaro tashkilotlarning hisobot materiallaridan foydalanildi. Jumladan, UNESCO, OECD va Boloniya jarayoni doirasidagi rasmiy ma’lumotlar ta’lim sifatini boshqarish bo‘yicha xalqaro tajribalarni o‘rganishda asosiy manbalardan biri bo‘lib xizmat qildi [1].Tadqiqotning asosiy materiali sifatida oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishga doir ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, statistik ma’lumotlar, ilmiy maqolalar va ta’lim tizimiga oid amaliy tajribalar olindi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari ham tadqiqot uchun muhim manba bo‘ldi [2]. Mazkur hujjatlar asosida mamlakatimizda oliy ta’lim tizimini takomillashtirish, kredit-modul tizimini joriy etish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida oliy ta’lim muassasalarida sifat tizimini boshqarish bilan bog‘liq mavjud holatni tahlil qilish uchun nazariy va amaliy metodlardan kompleks ravishda foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv tashkil etdi. Ushbu yondashuv orqali oliy ta’lim tizimi yaxlit mexanizm sifatida o‘rganilib, uning barcha tarkibiy qismlari o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilindi. Jumladan, ta’lim jarayoni, professor-o‘qituvchilar faoliyati, ilmiy tadqiqot ishlari, boshqaruv tizimi va moddiy-texnik baza o‘rtasidagi aloqadorlik o‘rganildi [3].Maqolada tahliliy metoddan keng foydalanildi. Ushbu metod orqali oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishning mavjud holati, erishilgan natijalar va muammolar o‘rganildi. Tahlil davomida mahalliy va xorijiy oliy ta’lim tizimlari taqqoslandi. Xususan, AQSH, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlarning ta’lim sifati monitoringi tizimlari o‘rganilib, ularning ijobiy jihatlari aniqlab olindi [4]. Shu bilan birga, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimidagi mavjud tajribalar bilan qiyosiy tahlil amalga oshirildi.

Qiyosiy tahlil metodidan foydalanish tadqiqotning muhim jihatlaridan biri bo‘ldi. Mazkur metod yordamida turli davlatlarda oliy ta’lim sifatini boshqarish mexanizmlari o‘rtasidagi farq va o‘xshashliklar aniqlandi. Jumladan, Yevropa davlatlarida Boloniya tizimining joriy etilishi, AQSH universitetlarida akkreditatsiya tizimining faoliyati va Janubiy Koreyada raqamli texnologiyalarning ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi kabi tajribalar tahlil qilindi [5]. Ushbu tajribalar asosida O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida qo‘llash mumkin bo‘lgan samarali yondashuvlar belgilandi.Tadqiqotda kuzatish metodidan ham foydalanildi. Kuzatish jarayonida ayrim oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifati monitoringi, kredit-modul tizimining amaliy qo‘llanilishi va raqamli ta’lim texnologiyalarining joriy etilish holati o‘rganildi. Shu asosda ta’lim jarayonida uchrayotgan muammolar va ularning sabablariga e’tibor qaratildi. Ayniqsa, talabalar bilimini baholash tizimidagi shaffoflik, professor-o‘qituvchilarning zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash darajasi va mustaqil ta’limning tashkil etilishi masalalari alohida kuzatildi [6].

Maqolani tayyorlashda statistik ma’lumotlarni tahlil qilish metodidan ham foydalanildi. Oliy ta’lim muassasalari sonining oshishi, talabalar qamrovining kengayishi, professor-o‘qituvchilarning ilmiy salohiyati va xalqaro hamkorlik ko‘rsatkichlari statistik jihatdan o‘rganildi. Statistik ma’lumotlar asosida ta’lim tizimidagi rivojlanish tendensiyalari hamda sifat ko‘rsatkichlaridagi o‘zgarishlar tahlil qilindi. Shu bilan birga, xalqaro reytinglarda O‘zbekiston universitetlarining o‘rni va ularning ilmiy faoliyat ko‘rsatkichlari ham o‘rganildi [7].Tadqiqot davomida sotsiologik yondashuv elementlaridan ham foydalanildi. Talabalar va professor-o‘qituvchilarning ta’lim sifati haqidagi fikrlari, mavjud muammolarga munosabati va ta’lim jarayonidan qoniqish darajasi nazariy jihatdan tahlil qilindi. Mazkur yondashuv ta’lim sifati boshqaruvida inson omilining muhimligini ko‘rsatishga xizmat qildi. Chunki ta’lim tizimining samaradorligi ko‘p jihatdan professor-o‘qituvchilar va talabalar faoliyatiga bog‘liqdir [8].Maqolada tarixiy metoddan ham foydalanildi. Oliy ta’lim tizimining rivojlanish bosqichlari va ta’lim sifatini boshqarishning shakllanish jarayonlari tarixiy jihatdan tahlil qilindi. Ayniqsa, mustaqillikdan keyingi davrda O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar va ularning natijalari o‘rganildi. Shu asosda ta’lim sifatini boshqarish tizimining rivojlanish dinamikasi yoritib berildi [9].

Tadqiqotning metodologik asoslaridan biri sifat tahlili usuli bo‘ldi. Mazkur usul yordamida ta’lim sifatiga ta’sir qiluvchi omillar chuqur o‘rganildi. Jumladan, professor-o‘qituvchilarning malakasi, ta’lim dasturlarining mazmuni, moddiy-texnik baza, talabalar motivatsiyasi va boshqaruv tizimining samaradorligi sifat ko‘rsatkichlariga qanday ta’sir qilishi tahlil qilindi. Shuningdek, ta’lim sifatini oshirishda innovatsion texnologiyalar va raqamli platformalarning

ahamiyati ham alohida o‘rganildi [10].Tadqiqot davomida oliy ta’lim tizimida uchrayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqishda muammoli tahlil metodidan foydalanildi. Ushbu metod orqali ta’lim tizimidagi asosiy kamchiliklar, jumladan, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, professor-o‘qituvchilar yuklamasining ortiqligi, ilmiy faoliyatning sustligi va korrupsion holatlar kabi masalalar o‘rganildi [11]. Mazkur muammolarni bartaraf etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.Tadqiqotda funksional tahlil usuli ham qo‘llanildi. Ushbu usul yordamida oliy ta’lim muassasalarining boshqaruv tizimi va uning tarkibiy bo‘linmalari faoliyati o‘rganildi. Xususan, ta’lim sifatini nazorat qiluvchi bo‘limlar, monitoring markazlari va ichki audit tizimlarining faoliyati tahlil qilindi. Bu esa sifatni boshqarish tizimining samaradorligini aniqlash imkonini berdi [12].

Maqolada ilmiy abstraksiya metodidan ham foydalanildi. Mazkur metod orqali oliy ta’lim tizimidagi umumiy qonuniyatlar va sifatni boshqarishning nazariy asoslari yoritildi. Shuningdek, ta’lim sifati tushunchasining mazmuni va uning zamonaviy talablarga mos ravishda shakllanishi izohlandi. Ilmiy abstraksiya usuli ta’lim sifatini boshqarishning konseptual asoslarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi [13].Tadqiqotning yana bir muhim jihati innovatsion yondashuvlarning o‘rganilishi bilan bog‘liqdir. Oliy ta’limda raqamli texnologiyalar, masofaviy ta’lim tizimi, elektron platformalar va sun’iy intellekt texnologiyalarining qo‘llanilishi alohida tahlil qilindi. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy ta’lim tizimining joriy etilishi va uning ta’lim sifati uchun yaratgan imkoniyatlari o‘rganildi [14]. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni joriy etishda yuzaga kelayotgan muammolar ham ko‘rib chiqildi.Maqolani tayyorlashda pedagogik metodlardan ham foydalanildi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etish usullari tahlil qilindi. Shu asosda ta’lim sifati va pedagogik yondashuvlar o‘rtasidagi bog‘liqlik yoritib berildi. Interaktiv metodlarning talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi ahamiyati alohida ta’kidlandi [15].

Tadqiqot jarayonida foydalanilgan metodlarning o‘zaro uyg‘unligi mavzuni har tomonlama yoritish imkonini berdi. Nazariy va amaliy yondashuvlarning birgalikda qo‘llanilishi oliy ta’limda sifat tizimini boshqarishning dolzarb masalalarini chuqur tahlil qilishga yordam berdi. Natijada ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi samarali mexanizmlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.Mazkur metodlar orqali olingan natijalar oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishning samaradorligini oshirish, xalqaro standartlarga mos tizim yaratish va zamonaviy ta’lim muhitini shakllantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo‘ldi.

Natijalar

Mazkur tadqiqot davomida oliy ta’limda sifat tizimini boshqarishning asosiy yo‘nalishlari, mavjud muammolari hamda ularni bartaraf etish mexanizmlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oliy ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta’lim sifati ko‘rsatkichlarining oshishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, kredit-modul tizimining joriy etilishi, raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi va xalqaro hamkorlik aloqalarining rivojlanishi ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tahlillar natijasida oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishning asosiy omillari sifatida professor-o‘qituvchilar malakasi, zamonaviy o‘quv dasturlari, moddiy-texnik baza va monitoring tizimining samaradorligi aniqlanib, ularning ta’lim sifatiga bevosita ta’siri mavjudligi kuzatildi. Shu bilan birga, ayrim oliy ta’lim muassasalarida moddiy resurslarning yetarli emasligi va

raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi sifat tizimini boshqarishda muammolarni yuzaga keltirayotgani ma’lum bo‘ldi.

Tadqiqot davomida oliy ta’lim tizimida sifatni oshirishga ta’sir qiluvchi asosiy omillar tahlil qilinib, quyidagi natijalar aniqlandi.

1-jadval

Oliy ta’limda sifatni oshirishga ta’sir qiluvchi omillar

№	Omillar	Ta’sir darajasi	Natijadorlik holati
1	Professor-o‘qituvchilar malakasi	Yuqori	Ta’lim samaradorligi oshadi
2	Kredit-modul tizimi	Yuqori	Mustaqil ta’lim rivojlanadi
3	Raqamli texnologiyalar	Yuqori	O‘quv jarayoni tezlashadi
4	Moddiy-texnik baza	O‘rta	Amaliy mashg‘ulot sifati oshadi
5	Monitoring tizimi	Yuqori	Nazorat va baholash yaxshilanadi
6	Xalqaro hamkorlik	O‘rta	Tajriba almashinuvi kuchayadi
7	Talabalar motivatsiyasi	Yuqori	Bilim olish samarasi ortadi

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, professor-o‘qituvchilarning malakasi va raqamli texnologiyalarning qo‘llanilishi ta’lim sifatiga eng katta ta’sir ko‘rsatuvchi omillar hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llay oladigan malakali pedagoglarning mavjudligi talabalar bilimining oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kredit-modul tizimining joriy etilishi talabalarni mustaqil ishlashga o‘rgatib, ularning ilmiy salohiyatini rivojlantirishga yordam bermoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, oliy ta’lim tizimida raqamlashtirish jarayonlari ta’lim sifatini boshqarishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron platformalar, masofaviy ta’lim tizimlari va raqamli baholash mexanizmlari o‘quv jarayonining shaffofligini ta’minlash bilan birga, vaqt va resurslarni tejash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, ayrim oliy ta’lim muassasalarida internet tezligining pastligi va texnik vositalarning yetishmasligi kabi muammolar mavjudligi aniqlandi.Tahlillar davomida oliy ta’lim tizimida mavjud asosiy muammolar ham o‘rganildi. Ushbu muammolar sifat tizimini boshqarish samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Quyidagi jadvalda tadqiqot davomida aniqlangan asosiy muammolar va ularning ta’lim sifatiga ta’siri ko‘rsatib o‘tilgan.

2-jadval

Oliy ta’lim tizimida mavjud muammolar va ularning ta’siri

№	**Muammolar**	**Ta’lim sifatiga ta’siri**	**Bartaraf etish yo‘li**
1	Moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi	Amaliy mashg‘ulotlar sifati pasayadi	Zamonaviy laboratoriyalar tashkil etish
2	Professor-o‘qituvchilar yuklamasining ortiqligi	Ilmiy faoliyat sustlashadi	Dars yuklamasini optimallashtirish
3	Raqamli texnologiyalar yetishmasligi	Masofaviy ta’lim sifati pasayadi	Elektron platformalarni rivojlantirish
4	Talabalarning mustaqil ta’lim ko‘nikmasi sustligi	Bilim samaradorligi kamayadi	Interaktiv metodlarni ko‘paytirish
5	Korrupsion holatlar	Adolatsizlik yuzaga keladi	Shaffof baholash tizimini joriy qilish
6	Xalqaro tajribaning kamligi	Innovatsion rivojlanish sekinlashadi	Xalqaro hamkorlikni kengaytirish

Jadval natijalariga ko‘ra, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi va professor-o‘qituvchilar yuklamasining ortiqligi oliy ta’lim tizimidagi eng dolzarb muammolardan biri ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, laboratoriya jihozlarining eskirganligi amaliy mashg‘ulotlarning samaradorligini pasaytirayotgani kuzatildi. Shu sababli zamonaviy laboratoriyalar va innovatsion texnologiyalar bilan ta’minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi.Tadqiqot natijalarida professor-o‘qituvchilar malakasini oshirish tizimini rivojlantirish zarurligi ham qayd etildi. Chunki zamonaviy ta’lim tizimida pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki talabalarni mustaqil fikrlashga yo‘naltiruvchi mentor vazifasini ham bajarishi lozim. Shu bois xorijiy tajriba almashinuvi, xalqaro konferensiyalar va malaka oshirish kurslarini ko‘paytirish muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.Shuningdek, tadqiqot natijalariga ko‘ra, talabalar motivatsiyasi ta’lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan talabalar mustaqil ta’limga ko‘proq e’tibor qaratadi va ilmiy faoliyatga faol jalb qilinadi. Shu sababli oliy ta’lim muassasalarida talabalarni rag‘batlantirish tizimini rivojlantirish zarurligi qayd etildi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarishda ichki monitoring tizimi muhim o‘rin tutadi. Monitoring orqali o‘quv jarayonidagi kamchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Ayniqsa, elektron monitoring tizimlari ta’lim sifati nazoratining shaffofligini ta’minlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.Tadqiqot davomida xalqaro tajribalarning ahamiyati ham o‘rganildi. Xususan, Yevropa davlatlaridagi Boloniya tizimi va AQSHdagi akkreditatsiya tizimi ta’lim sifatini boshqarishda samarali mexanizmlar sifatida baholandi. Mazkur tajribalarni O‘zbekiston oliy ta’lim tizimiga moslashtirish ta’lim sifati ko‘rsatkichlarini yanada yaxshilashga xizmat qilishi mumkinligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish samaradorligini oshirish uchun kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatdi. Zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, professor-o‘qituvchilar malakasini oshirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida belgilandi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish masalalari bugungi kunda eng dolzarb yo‘nalishlardan biri ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida aniqlangan holatlar shuni tasdiqlaydiki, zamonaviy oliy ta’lim tizimining samaradorligi bevosita sifat menejmenti mexanizmlarining to‘g‘ri tashkil etilishiga bog‘liqdir. Ayniqsa, globallashuv va xalqaro raqobat kuchayib borayotgan bir sharoitda oliy ta’lim muassasalari faoliyatini zamonaviy talablar asosida tashkil etish zarurati yanada ortmoqda.Tahlillar natijasida professor-o‘qituvchilarning malakasi ta’lim sifatini belgilovchi eng asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi. Chunki zamonaviy pedagog nafaqat nazariy bilim beruvchi, balki innovatsion fikrlashni shakllantiruvchi, talabalarni mustaqil izlanishga yo‘naltiruvchi shaxs bo‘lishi kerak. Tadqiqot davomida ayrim professor-o‘qituvchilarning zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanish ko‘nikmalari yetarli darajada shakllanmaganligi kuzatildi. Bu esa o‘quv jarayonining samaradorligiga ma’lum darajada salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Mazkur holat boshqa tadqiqotchilar tomonidan ham qayd etilgan bo‘lib, ular ta’lim sifati ko‘p jihatdan pedagoglarning kasbiy kompetensiyasiga bog‘liq ekanligini ta’kidlaydilar [1].

Muhokama jarayonida kredit-modul tizimining joriy etilishi oliy ta’lim sifati uchun muhim bosqich bo‘lgani qayd etildi. Mazkur tizim talabalarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish, ularning mas’uliyatini oshirish va xalqaro akademik mobillik imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, kredit-modul tizimini to‘liq samarali joriy etish uchun barcha oliy ta’lim muassasalarida bir xil imkoniyat va sharoit mavjud emasligi ham aniqlandi. Ayrim universitetlarda elektron tizimlarning yetarli darajada ishlamasligi va metodik qo‘llanmalar kamligi talabalar uchun qiyinchiliklar tug‘dirmoqda. Bu esa tizimni amaliyotga tatbiq etishda kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatadi.Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalarning ta’lim sifati boshqaruvidagi o‘rni ham muhim ekanligi tasdiqlandi. Elektron platformalar, masofaviy ta’lim tizimlari va raqamli baholash mexanizmlari o‘quv jarayonining shaffofligini ta’minlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy ta’limning keng qo‘llanilishi oliy ta’lim tizimida raqamlashtirish jarayonlarini tezlashtirdi. Shu bilan birga, texnik vositalarning yetishmasligi va internet sifati bilan bog‘liq muammolar ayrim hududlarda ta’lim sifatiga salbiy ta’sir qilayotgani kuzatildi. Demak, raqamlashtirish jarayonini faqat texnologik emas, balki ijtimoiy va iqtisodiy omillar bilan uyg‘un holda rivojlantirish zarur.

Muhokama natijalariga ko‘ra, ta’lim sifatini boshqarishda monitoring tizimi alohida ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Monitoring ta’lim jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash, ularni tahlil qilish va kelgusida samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, elektron monitoring tizimlari orqali baholashning shaffofligini ta’minlash va inson omilini kamaytirish mumkinligi kuzatildi. Biroq ayrim hollarda monitoring tizimining faqat nazorat funksiyasi bilan cheklanib qolayotgani va rivojlantiruvchi mexanizm sifatida to‘liq ishlamayotgani ma’lum bo‘ldi. Shu sababli monitoring jarayonida faqat natijalarni emas, balki sifatni oshirishga xizmat qiluvchi tavsiyalarni ishlab chiqishga ham alohida e’tibor qaratish lozim.

Tadqiqot davomida xalqaro tajribalarni o‘rganish muhim ahamiyatga ega ekanligi ham qayd etildi. Xususan, Yevropa davlatlaridagi Boloniya tizimi, AQSHdagi akkreditatsiya tizimi va Janubiy Koreyadagi raqamli ta’lim tajribasi oliy ta’lim sifatini boshqarishda samarali model sifatida baholandi. Ushbu tizimlarning umumiy jihati sifat nazoratining shaffofligi, talabalar mustaqilligiga e’tibor va innovatsion texnologiyalarning keng qo‘llanilishidir. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ham mazkur tajribalarni milliy qadriyatlar va mavjud imkoniyatlarni hisobga olgan holda joriy etish zarur.Muhokama natijalarida moddiy-texnik bazaning ta’lim sifatiga ta’siri ham muhim omil sifatida qayd etildi. Zamonaviy laboratoriyalar, multimedia vositalari va elektron resurslarning mavjudligi o‘quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, texnik va amaliy yo‘nalishlarda ta’lim olayotgan talabalar uchun laboratoriya mashg‘ulotlari katta ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida ayrim oliy ta’lim muassasalarida zamonaviy laboratoriya jihozlarining yetishmasligi aniqlanib, bu holat amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish jarayoniga salbiy ta’sir qilayotgani kuzatildi.

Shuningdek, talabalarning motivatsiyasi va mustaqil ta’limga bo‘lgan munosabati ham muhim masalalardan biri sifatida muhokama qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, motivatsiyasi yuqori bo‘lgan talabalar ilmiy faoliyat va mustaqil izlanishlarga ko‘proq qiziqish bildiradi. Shu sababli oliy ta’lim muassasalarida talabalarni rag‘batlantirish tizimini kuchaytirish, grant va stipendiyalar sonini oshirish hamda ilmiy loyihalarda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.Muhokama davomida korrupsion holatlar ta’lim sifati uchun jiddiy xavf omili ekanligi ham ta’kidlandi. Ta’lim jarayonidagi adolatsizlik talabalar bilimining obyektiv baholanmasligiga olib keladi. Shu sababli elektron baholash tizimlari, anonim so‘rovnomalar va shaffof monitoring mexanizmlarini keng joriy etish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, inson omilini kamaytirishga xizmat qiluvchi raqamli texnologiyalar korrupsiyaning oldini olishda samarali vosita bo‘lishi mumkin.

Tadqiqot natijalari asosida shuni aytish mumkinki, oliy ta’limda sifat tizimini boshqarish faqat nazorat mexanizmlarini kuchaytirish bilangina emas, balki barcha ishtirokchilarning faol hamkorligi asosida amalga oshirilishi zarur. Professor-o‘qituvchilar, talabalar, boshqaruv organlari va ish beruvchilar o‘rtasidagi samarali hamkorlik ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ish beruvchilarning o‘quv dasturlarini shakllantirishdagi ishtiroki mehnat bozori talablariga mos mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi.Muhokama natijalari oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish ko‘p qirrali va murakkab jarayon ekanligini ko‘rsatdi. Ta’lim sifatini oshirish uchun zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, raqamli texnologiyalarni rivojlantirish, xalqaro tajribalarni o‘rganish va professor-o‘qituvchilar malakasini oshirish ustuvor vazifalar sifatida belgilanishi lozim. Faqat shu yo‘l bilangina xalqaro standartlarga mos va raqobatbardosh oliy ta’lim tizimini shakllantirish mumkin bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oliy ta’limda sifat tizimini boshqarish bugungi kunda davlat taraqqiyoti va jamiyat rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ta’lim sifati bevosita professor-o‘qituvchilarning malakasi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning qo‘llanilishi, moddiy-texnik baza, raqamli ta’lim tizimi hamda monitoring mexanizmlarining samaradorligiga bog‘liqdir. Shu sababli oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish jarayoni kompleks va uzluksiz ravishda olib borilishi zarur.Tadqiqot natijalari asosida kredit-modul tizimining joriy etilishi talabalar mustaqil ta’limini rivojlantirish, ularning mas’uliyatini oshirish va xalqaro akademik integratsiyani kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Shu bilan birga, mazkur tizimni to‘liq samarali joriy etish

uchun barcha oliy ta’lim muassasalarida zarur metodik va texnik sharoitlarni yaratish lozimligi qayd etildi.

Maqolada raqamli texnologiyalarning ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni ham alohida tahlil qilindi. Elektron platformalar, masofaviy ta’lim tizimlari va raqamli monitoring mexanizmlari o‘quv jarayonining shaffofligini ta’minlash bilan birga, ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish talabalarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirib, professor-o‘qituvchilarning faoliyatini ham samaraliroq tashkil etishga yordam bermoqda.Tahlillar davomida oliy ta’lim tizimida mavjud ayrim muammolar ham aniqlanib, ular ta’lim sifati boshqaruviga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgani ma’lum bo‘ldi. Jumladan, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, ayrim professor-o‘qituvchilarning zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash ko‘nikmalari sustligi, talabalarning mustaqil ta’limga tayyorgarligi pastligi hamda korrupsion holatlar asosiy muammolar sifatida qayd etildi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish, shaffof monitoring mexanizmlarini kuchaytirish va xalqaro tajribalarni keng qo‘llash zarur.

Shuningdek, tadqiqot natijalari xalqaro tajribalarni o‘rganish va ularni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Rivojlangan davlatlarning oliy ta’lim tizimidagi sifat menejmenti tajribalari, akkreditatsiya tizimlari va innovatsion yondashuvlari O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini yanada takomillashtirish uchun muhim metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.Mazkur tadqiqot asosida shuni ta’kidlash mumkinki, oliy ta’limda sifat tizimini boshqarish faqat nazorat bilan cheklanmasligi kerak. Bu jarayon ta’lim sifatini muntazam rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, professor-o‘qituvchilar salohiyatini oshirish va talabalarni mustaqil fikrlashga yo‘naltirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Chunki zamonaviy mehnat bozori yuqori malakali, raqobatbardosh va kreativ fikrlaydigan mutaxassislarni talab qilmoqda.Kelgusida oliy ta’lim tizimida sifatni boshqarish samaradorligini oshirish uchun elektron ta’lim tizimlarini yanada rivojlantirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, professor-o‘qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish dasturlarini tashkil etish va ta’lim jarayonida shaffoflikni ta’minlash muhim vazifalardan biri bo‘lib qoladi. Shu asosda xalqaro standartlarga javob beradigan va zamonaviy talablarga mos oliy ta’lim tizimini shakllantirish mumkin bo‘ladi.Oliy ta’limda sifat tizimini boshqarishning samarali tashkil etilishi mamlakatning iqtisodiy, ilmiy va ijtimoiy taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi. Sifatli ta’lim esa kelajak taraqqiyotining eng muhim omili sifatida jamiyat rivojida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2021). *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi. (2020). *Ta’lim to‘g‘risida*gi O‘RQ-637-son Qonun. Toshkent.
3. Abduqodirov, A. A. (2019). *Ta’lim menejmenti asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Tolipov, O‘. Q. (2018). *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: O‘qituvchi.
5. Ishmuhamedov, R. J. (2020). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
6. Azizxo‘jayeva, N. N. (2017). *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
7. Muslimov, N. A. (2018). *Kasbiy ta’lim metodikasi*. Toshkent: Fan.
8. Xoliqov, A. A. (2021). *Ta’lim sifatini boshqarish*. Toshkent: Tafakkur.

9. Yuldashev, J. G. (2022). *Zamonaviy ta'lim texnologiyalari*. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.
10. Qurbonov, Sh. E. (2019). *Oliy ta'limda boshqaruv tizimi*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
11. UNESCO. (2021). *Higher Education Report*. Paris: UNESCO Publishing.
12. OECD. (2020). *Education Policy Outlook 2020*. Paris: OECD Publishing.
13. European Commission. (2022). *Bologna Process Implementation Report*. Brussels: European Union Publications Office.
14. World Bank. (2021). *Education Review: Higher Education Development*. Washington DC: World Bank Publications.
15. European Association for Quality Assurance in Higher Education. (2021). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. Brussels.